

TRANSILVANIA

FOLIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

Nr. 5.

SIBIIŪ, 15 MAIŪ 1890.

Anulă XXI.

ÎNVĚȚĂMĚNTULŪ EDUCATIVŪ ȘI ÎNSEMNĂTATEA LUI PEDAGOGICĂ.

Una din caracteristicile *învĚțămĚntului educativŪ* este, cĂ elŪ nu se mĂrginesce de a doȚa pe elevi cu *cunoscinȚe* și *dexteritĂți*, menite numai pentru vre-o chiĂmare ȳre-care, nici de a-i introduce în vre-una sĚu alta din *sciinȚe* orĪ *arte*, ci problema lui este de a mĂri și potenȚa activitatea spiritualĂ a elevilorŪ astfelŪ, ca prin aceea sĂ-și cĂștġge o *desvoltare*, o *culturĂ* spiritualĂ *multilateralĂ*. Dar ceea-ce caracterisĚzĂ în modŪ și mai esenȚialŪ fiinȚa *învĚțămĚntului educativŪ* este tendenȚa lui de a promova de odatĂ cu *cultura minȚii* elevilorŪ și *cultura inimĚii* lorŪ. TendenȚa acĚsta a *învĚțămĚntului educativŪ* este cu deosebire, dupĂ carea elŪ se și numesce *astfelŪ*, ținta lui fiindŪ una și aceeași cu ținta supremĂ a *educaȚiunei*. Din considerarea țintei sale *învĚțămĚntului educativŪ* se dĂ și numirea de *pedagogicŪ*.

Este însĂ de observatŪ, cĂ *învĚțămĚntului educativŪ* e datŪ de a influinȚa directŪ și imediatŪ numai asupra *culturei minȚii*, carea se constituie din *idei* și din combinaȚiunile aceloră, din *memoria*, *fantasia* și *inteligenȚă*, earĂ asupra *culturei inimĚii*, ale cĂrei pĂrȚi constitutive sŪntŪ anumite *sentimente* și *nĚsuinȚe*, acela pȳte influinȚa numai mijlocitŪ prin *idei*. De aci se pȳte înȚelege pentru-ce *cultura minȚii* se pȳte promova multŪ mai ușorŪ decĂtŪ a *inimĚii*.

Ceea-ce face posibilŪ, ca *cultura inimĚii* sĂ se pȳtĂ înainta deodatĂ cu *cultura minȚii* și prin aceea chiar, este

faptul, că între fenomenele, ce constituiesc conținuturile amintitelor două specii de cultură, există un astfel de nexu causală că, dezvoltându-se *idei* în spirit, raporturile lor dau imediat naștere la anumite *sentimente* și acestea la rândul lor devin totuși atâtea impulsii, totuși atâtea *motive* pentru *năsuințe*. În nexul acesta joacă un rol foarte însemnată anume o *dispozițiune spirituală*, cunoscută sub nume de *interes*, care are de basă *idei* și *sentimente* de o deosebită forță și care tocma pentru aceea să și prezintă în viață ca *motorul* cel mai puternic al *năsuințelor* și al *voievărilor* și prin urmare al *lucrărilor* și *faptelor* omenesci.

Din considerarea acestui fapt *Pedagogia științifică* și pretinde, ca prin *învățământul educativ* să se caute înainte de toate a se produce în spiritul elevilor un *interes*, care de o parte să-i dispună de a se ocupa cu plăcere și în mod spontan cu lucrările, menite de a le înainta *cultura multilaterală*, și de alta să-i determine de a se conforma pe urmă și cu purtarea și cu faptele lor după acea cultură. *Interesul* acesta, impus de pedagogie ca cel mai de aproape scop al *învățământului educativ*, spre deosebire de alte *interese* se numește și el *pedagogic* și dezvoltarea lui în spiritul elevilor e, se poate dice, prin care se arată în mod cel mai evident adevărata ființă a numitului *învățământ*.

Pentru a putea aprecia mai de aproape însemnătatea *interesului pedagogic* și prin urmare și valoarea *învățământului educativ*, prin care e de a se produce, avem să observăm, că acel *interes*, odată dezvoltat în spiritul elevilor, rămâne activ și după ce s'a terminat *învățământul*. *Interesul pedagogic* face pe elevi așa dară, ca nu numai să-și însușescă cât mai deplin materia ce li-se propune, dar să și continue a pătrunde prin meditațiunile *spontane* din ce în ce mai mult în conținutul și în nexul intern al ideilor câștigate, precum și să-și mărească prin studii particulare totuși mai multu cerul cunoscințelor lor. O astfel de aprofundare și augmentare spontană a *științei* în direcțiunile, date de *interesul*

pedagogică, este însă un câștig, ce nu se poate din destul prețui, știut fiind, că în timpul scurt, câtă e dată educatorului de a influența asupra elevilor, acestia nici pe departe nu pot fi aduși la un grad atât de înalt de dezvoltare și nu li-se pot da cunoștințele necesare pentru viața într-o astfel de măsură, încât să nu mai aibă trebuință de a-și completa și înșiși cultura lor spirituală, progresându în aceea tot mai mult și mai mult, din îndemnul propriu și din adevărată iubire către cultură, după înviațiunile ce li s'a dat prin învățământ.

Înainte de a fi fost cunoscută valoarea adevărată a *interesului* pedagogic, se cerea de a se face elevilor *învățământul interesant*. Și precum se știe învățătorii, pentru a satisface cerinței acesteia, se foloseau și continuă a se folosi de felurite mijloace atrăgătoare pentru elevi, și anume se le arată sub decursul prelecțiilor anumite ilustrații „interesante“, se întretesă în propunerile lor povești și glume spre a le face plăcere și distracțiune cu ele. Și e știut, că procedurile acestea și au și ele efectul lor, prin urmare în tot cazul sânt de preferit unor propuneri seci și sarbede, cari nu pot decât să stărnescă în elevi dispreț și aversiune către învățatură. Trebuie însă să observăm, că „a face elevilor *învățământul interesant*“ în modurile arătate, nu e totu una cu „a dezvolta *interesul pedagogic* în elevi“; de ore-ce apucăturile amintite și alte asemenea lor, decât au vre-un efect, acela nu poate să fiă decât trecător și ele, pe când *interesul pedagogic*, care e basat în *ideile* ce fac partea predominantă din viața spirituală a elevilor, rămâne lucrător și-l împinge pe aceia de a-și completa și cele *idei* cu altele noue din ce în ce mai mult.

De *interesul pedagogic* se deosebesce și acel *interes*, carele e stimulat prin promisiuni și prin punerea în vedere de anumite emolumente, precum se întâmplă d. e. când elevilor, pentru-ca să se *intereseze* de lucrările, cu cari educatorul vrea să-i ocupe în scopul promovării dezvoltării lor, le deschide perspective la note bune și la alte avantagii,

ce arü puté să-î preocupe. *Interesulü mijlocitü* prin asemenea promisiuni și perspective, pe lângă-ce e și elü trecătorü, mai stă în opozițiune și cu principiulü moralității, care nu admite ca elevii să fiă înduplecați de a învăța și preste totü de a-și face datorința din motive egoiste. E invederatü prin urmare, că dreptü basă pentru cultura elevilorü, conformă problemei educațiunei, nu pöte servi decâtü *interesulü pedagogicü*, ce nu e *mijlocitü* prin nici unü motivü externü și egotsticü și care nici nu dä nascere la *poftc* egoiste, ci după cum s'a đisü înduplecă pe elevi de a progresa în cultură curatü numai din iubire și din „tragere de inimă“ cătră aceea.

Venindü a cerceta direcțiunile, în cari e de a se desvolta *interesulü pedagogicü* în elevi, avemü să reflectămü la faptulü că spiritului omenescü este datü de a lua față de natură și de ființele din ea o pozițiune mai äntciü de *observatorü* și apoi de *judecătorü*. De aci urmézä, că elevii sântü de a se face ca înainte de tóte să aibä *intercsü*, sön, ceea-ce e totü una, să se *intereseze* de a *observa* câtü se pöte de bine lucrurile și întêmplările din natură și din viața omenescä. *Interesulü* acesta se numesce *empiricü*, fiindü menitü a-î determina pe elevi, ca să-și adune despre ceea-ce este și se întêmplä câtü mai multe date *empirice* positive, va să đică *experiențe* bine întemeiate, din cari äü să se compunä *cunoscințele, sciința* și prin urmare *cultura* lorü *intelectualä*.

Și fiindcă pentru a precepe și înțelege lucrurile și întêmplările observate, e necesarü a pëtrunde cu *cugetarea* și *judcata* și în nexulü lorü internü, în elevi e de a se desvolta câtü mai de timpuriü și *interesulü raționalü* (speculativü), care să-î mène de a scruta atâtü condițiunile și cauzele câtü și urmările și efectele lucrurilor și întêmplărilor cunoscute. După-cum e invederatü deci *interesulü raționalü* e prin care *cultura intelectualä* a elevilorü are să-și primescä adevërata sa completare. Ceea-ce constituie însă însemnätatea ambelorü speciü de *interese*, va să đică a celui *empiricü* și *raționalü*, nu e numai faptulü, că ele äü să serve dreptü basă pentru

cultura intelectuală a elevilor. După-cum am văzut *interesul* ca atare totdeauna e împreunată cu anumite *sentimente*. Desvoltându-se prin urmare *interesul empiric* și *rațional*, cu ele deodată se desvoltă în elevi și așa numitele *sentimente* ale adevărului, va să dică *plăcerea* și *mulțumirea* de a cerceta și constata adevărul în ceea-ce privește ființa reală și cauza lucrurilor și întâmplărilor din natură și din viață, și *sentimentele* acestea, odată desvoltate în elevi, sîntu menite a-i motiva pe aceia, ca să țină la adevăr și în relațiunile lor sociale, determinându-le *voința*, ca să spună numai adevărul în toate împrejurările și să se întrepună pentru adevăr ori-unde ară cere trebuința.

Dar spiritului omenesc e dată a face contemplații și din punctu de vedere al *frumosului*, și anume al *frumosului*, ce se prezintă atât în natură și în arte, cât și în înfățișarea omenilor preste totu. În scopul de a aprecia *frumosul* încă e deci de a se desvolta în elevi interesul. Era pentru a se desvolta un asemenea *interes*, care se numesce *estetic*, elevii au de a se pune, ca după-ce s'au ocupat cu obiectele din punctu de vedere al ființei și al cauzelor lor, să le aprecieze și după forma în care se prezintă ca frumoase ori ca urite. E de însemnatu, că cu aprecierea aceea deodată se nascu în conștiința elevilor nesce *sentimente*, cari se numescu și ele *estetice* și cari se arată ca plăcere pentru totu ce e hamornic și *frumos*, și ca displăcere față de ce e *disharmonic* și *uritu*. Se pôte prin urmare înțelege, că a promova desvoltarea în elevi a *interesului estetic* și a amintitelor *sentimente*, ce-lu însoțescu, cari sîntu baza *gustului estetic* și a *judecătii estetice*, este nu numai a le face elevilor posibilă distingerea între *frumos* și *uritu*, dar și de a-i pune în stare, ca să pôtă și gusta *frumosul* și în cele din urmă a le da și stimulul de o parte pentru realizarea aceluia și de altă parte pentru evitarea a totu ce e ordinaru, dejositoru și *uritu*. Și faptul acesta e de o importanță cu atât mai mare, cu câtu *gustul estetic*, séu, ceea-ce e totu

una, *judecata estetică* are menirea de a întemeia *cultura estetică* a elevilor, care e cea mai frumoasă decore a omului și la rândul ei 'lă prepară și-lă face accesibilă în gradă forțe mare și pentru *moralitate*.

În legătură cu *interesul estetic* urmază a fi considerat *interesul moral*, ambele fiindă de natură de a se desvolta în spiritulă omenescă în una și aceeași formă. Nexulă firesc, ce există între aceste două speciă de *interes*, se arată prin faptulă că, pe când celă *estetic* se referă la formele externe ale obiectelor și ale înfățișărei omenilor, pe atunci *interesul moral* se raportă la *relațiunile de harmoniă* seă *disharmoniă*, în cari stăă *voințele* omenesci. De aci urmază că, avëndă a desvolta *interesul moral* în elevi, aceștia sântă de a se pune să contempleze câtă mai multe *relațiuni* de *voințe* și să aprecieze, să judece, decă acelea se află în *harmoniă* seă *disharmoniă* unele cu altele. Aprecierea aceea face ca, în casulă primă, când *voințele* se arată în *harmoniă*, să se producă *sentimente* de *plăcere* și *aprobare* totodată, érá în casulă ală doilea *displăcere* și *desaprobare*. Érá *sentimentele* acestea sântă, pe cari se baséză *judecata* seă *conșiența morală*, carea e menită a pune pe elevi în stare de a deosebi *frumosul* seă *binele moral* de *uritul* seă *rêul* moral, ce se arată prin *voințele* și *faptele* omenilor. Ce privește în deosebi desvoltarea *sentimentelor*, din cari are să se formeze *conșiența morală* a elevilor, de acea desvoltare e de a se purta cea mai mare grijă. Acésta pentru cuvântulă, căci *conșiența morală* pe câtă apróbă *binele* și desapróbă *rêul*, pe atâtă e menită a-i împinge pe elevi și la executarea *binclă* și a-i reținé dela rêu, devenindă astfelă a fi factorulă principală ală *culturei* loră *morale* și prin urmare și ală demnității loră personale.

Urmândă a desfășura mai departe speciile *interesului* pedagogic, avemă să însemnăăm, că pe lângă cele expuse mai sântă încă unele, cari corespundă tendențeloră firesci ale spiritulă omenescă de a se pune cu ființele însuflețite,

asemenea lui și cu D-zeu în raportu, și a intra chiar în comuniune câtu mai intimă precum cu semenii seî, așa și cu ființa cea mai înaltă, dela care tóte atêrnă. Desvoltarea acestorú *interese* în elevi se cere să se facă cu deosebire în vederea *culturei inimel* lorú, după ce *interesele*, de cari ne-amú ocupatú mai înainte, suntu menite, după-cum s'a pututú vedé, de a influința directú mai multú facultatea *judecătii* și *cultura minții*, și numai mijlocitú prin acésta și *cultura inimel*.

După cele expuse celú mai deaprópe *interesú*, menitú a promova în modú imediatú *cultura inimel* elevilorú, este așa dară celú ce se reduce la raportulú dintre ei și semenii lorú. *Interesulú* acesta se numesce *simpateticú*, fiindú menitú a-i dispune pe elevi să pêtrundă în stările de fericire și nefericire ale ómenilorú, pentru-ca din cunóscerea acelorú stări să se nască în spiritulú, în *inima* lorú, așa numitele *sentimente simpatice*, cari se arată ca *consimțire* față de *fericirea* alfora și ca *compătimire* față de starea lorú nefericită. E invederatú că, pentru desvoltarea acestuí *interesú* și a amintitelorú *sentimente*, ce-lú însotescú, âncă trebuie să se póte cea mai mare îngrijire. În adevêrú, ce póte fi mai frumosú decâtú a-i vedé pe elevi avêndú nobila dispozițiune a *inimel* de a se bucura cu cei ce se bucură, precum și a lua parte cu sinceritate la fericirea lorú, și de altă parte a se întrista cu cei întristați și a participa la nefericirea lor. *Sentimentele simpatice* suntu totú așa de frumoșe, pe câtú de urite și detestabile suntu contrastele lorú: *egoismulú*, *invidia* și *bucuria* de *suferințele* alfora. Se póte dice, că pe câtú *egoismulú* și preste totú *sentimentele antipatetice* suntu de natură a-i divisa și îndușmâni pe ómení, pe atátú cele *simpatetice* 'i apropie unii de alții și stabilescú cele mai intime raporturí între ei. E invederatú prin urmare, că *sentimentele simpatetice*, cari se potú numi și *humanitare* și suntu menite a constitui *cultura humanitară*, deși nu facú în sine *moralitatea*, dispunú însă fórte multú pentru *moralitate*, sciutú

fiindă, că ómeniloră, cu cari *consimțimă* și pe cari 'i *compătimită* totdeauna suntemă gata a le sări într'ajutoră și a le face totă binele posibilă, ferindu-ne câtă numai se pôte de a nu le face nici o vătămăre, nici ună răă. Și e de observată, că *egoismulă* și *sentimentele* antipatetice, perverse, cari în cele mai multe casură nu sântă decătă efectele aceluia și cari staă în cea mai mare opozițiune cu *moralitatea*, prin nimică nu potă fi combătute și stêrpite ca prin desvoltărea *sentimenteloră simpatice*. Ce privesce însă modulă desvoltărei acestoră *sentimente*, aceea urmăză a se face ca de sine decă odată în elevi s'a făcută să se nască *interesulă* de a se transpune cu spiritulă loră în stăările psihice de fericire și nefericire ale altoră ómeni. Êră în asemenea stări elevi se potă transpune cu atătă mai ușoră, cu câtă ei le cunoscă din experiență propriă, stăările lui proprii devenindă deslușitóre pentru cele străine. În casură, când stăările altora, față de cari elevi aă să fiă cu *consimțire* seă *compătimitire*, nu le sântă cunoscute din experiență propriă, trebuie firesce să li-se ajute a se transpune în ele celă puțină prin imaginațiunea loră, descriindu-li-se în coloră câtă se pôte mai vii.

Interesulă simpatetică însă, ce se desvoltă în spiritulă ómenescă pentru ómeni ca indiviđi, se extinde cu timpă și asupra *societățiloră* ómenesci, asupra *familiei*, *comunei*, *statulă*, *bisericei* și în generală asupra tuturoră *însoțiriloră*, ce ómenii le formăză între sine. Acestă *interesă*, avëndă a-i face pe elevi să se însuflețescă pentru salutea societățiloră ca atari și anume pentru prosperărea aceloră *societăți*, din cari facă parte, se numesce interesă socială. Însemnătatea *interesulă socială* se face evidentă prin faptulă, că cu elă împreună e dată a se desvolta în elevi așa numitulă *spirită* de *corporațiune* precum și *sentimentele* de coherență națională și confesională. Acestă *interesă* e menită așa dară prin natura sa de a fi fundamentulă etică ală tuturoră *însoțiriloră*, în cari ómenii întră unii cu alții, pentru a-și satisface prin ajutoră împrumutată trebuințele vieții și, ceea ce e mai multă,

pentru a-și pute realiza cele mai înalte și mai nobile aspirațiuni. Prin *interesul social* e anume de a se întări în elevi deodată cu alipirea de *națiunea* lor și *patriotismul*, în care e dată să-și afle scut și apărare toate celelalte *însoțiri*. Și pentru scopul acesta, precum și pentru dezvoltarea în elevi a *interesului social* preste totu sunt de a se pune acelorora în vedere prin exemple scose din viață și din istorie de o parte condițiunile de prosperare ale *însoțirilor* omenesci, și de altă parte avantajile, ce rezultă din acele *însoțiri* pentru omenii.

Preste speciile de *interes*, expuse până aci, se înalță *interesul religios*, menită a-lu pune pe omu în raportu și a-lu ține în comuniune cu Dumnezeu, ca cu creatorul și a-tu și cu idealul a totă perfecțiunea. *Interesul* acesta se dezvoltă în conștiința omului în măsura în care elu prin neputința și neajunsurile sale e mênat să căuta de o parte scut în contra vicisitudinilor vieții și de altă parte ajutoru pentru realizarea celor mai înalte aspirațiuni și idealuri, ce le are. Sentimentele, ce prin mijlocirea *interesului religios* se arată lucrătoare în sufletul omenesc, suntu, se pôte dice, cele mai fericitoare și mai înalțătoare. Pentru a pute aprecia adevărul acesta ajunge să reflectăm numai la neprețuitele efecte, ce d. e. *încrederea* și *speranța* în Dumnezeu le au în viața omenescă. *Sentimentele religiose*, ce constituiesc *cultura religioasă*, se manifestă mai deapropie în cultul divin și în rugăciune preste totu. Ele însă nu rămân și nici nu pot să rămână mărginite numai în cadrele cultului și ale rugăciunilor, ci pătrund întrăgă viața omului religios, devenind pentru aceea cele mai neclintite rașine și pentru săvârșirea faptelor bune cele mai puternice motive. De aci marea importanță, ce s'a atribuit și se atribue *interesului religios*, cualificat cu deosebire de a consolida într-una cu *cultura religioasă* și *moralitatea* și *caracterul* elevilor. Cătu pentru dezvoltarea acestui *interes* în spiritul elevilor, aceea se pôte înainta prin contemplațiuni religiose asupra lumii și a celor ce se petrecu în ea, precum și prin executarea

actelor religioase și mai ales prin deprinderea cu învățăturile scose din revelațiunea divină.

În cele ce preced am arătat pe scurt cum *învățământul educativ*, în scopul de a promova cu *cultura minții* deodată și *cultura inimii* elevilor, tinde a desvolta în spiritul acelor un *interes multilateral*, numit *pedagogic* chiar pentru scopul ce se urmărește prin el. Cu atâta credem a fi atinsă caracteristica cea mai esențială a celui *învățământ*. Dar pentru a-l pute aprecia în totă ființa sa, ar trebui să se ia în considerare și *principiile* particulare, după cari în sfera celui *învățământ* urmază să se face *alegerea*, precum și *gruparea* și *concentrarea* și în *sfârșit* *desfășurarea* metodică a *materiilor*, menite de a da naștere cunoscutei specii de *interes*: lucruri acestea, prin cari *învățământul educativ* încă se prezintă ca unic în felul său, pentru a căror expunere însă nu poate fi loc decât în *Didactică*. Terminându deci aci cu expunerea speciilor *interesului pedagogic*, ne mărginim a mai constata numai, că însemnătatea lui pedagogică consistă în menirea ce o are de a deveni în conștiința elevilor o forță iresistibilă, care să-i mențină înaintea de a progresa în o *cultură multilaterală*, conform demnității omenesci, și să facă totodată ca acea *cultură* să nu rămână în viața lor numai ca o *știință* moartă, ci să se traducă și în *fapte*, va să zică să treacă și în *lucrări*, corespunzătoare conținutului ei. Pentru realizarea scopului acestuia însă *interesul pedagogic* are să se desvôle în conștiința elevilor astfel, încât amintirile lui specii să nu se împedecă una pe alta, ci să progreseze paralel și cât se poate în legătură unele cu altele, susținându-se între ele cea mai perfectă armonie posibilă; pentru-că numai așa va rezulta din ele o *cultură* spirituală bine echilibrată în privința *minții* și *inimii*, care singură se poate considera ca o *cultură* deplină, ca o *cultură* adevărată, menită de a face ca, elevii să-și poată împlini cu succes și cu demnitate vocațiunea în viață.

Ioan Popescu.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA GRAIULUI ARDELENESCŪ ÎN RAPORTŪ CU LIMBA LITERARĂ DE PESTE CARPAȚI

Nimeni, credū, nu contestă astăzi că unū poporū, care prin nivelulū seū de cultură a ajunsū la o manifestare literară, trebuie să aibă o limbă, care să fie comună tuturorū ōmenilorū cați, o limbă, care prin formele și construcțiunea ei să corespundă mai multū geniului aceluī poporū.

Acestă limbă o numimū limbă scrisă, seū literară, și e una și neschimbată; contrarū limbei vorbite, care pŃte varia din ținutū în ținutū, ba chiar din comună în comună. E cunoscutū de tŃtă lumea că pe teritorulū Franciei seū alū Italiei de exemplu, se vorbescū sume de dialecte. Când însă unū scriitorū francezū, italianū etc. ia condeiulū în mână pentru a se adresa publiculū cultū, se servește de limba literară, evitândū orī-ce provincialismū, seū întorsătură de frașă neadmisă în generalū. Noi Româniī sub acestū raportū sūntemū mai favorizați de sŃrte decătū celelalte popŃre. N'avemū dialecte propriū-dise, și chiar limba poporului arată deosebiri puținū esențiale față cu limba claselorū culte. Dar sūntemū încă departe de a avē o limbă literară atătū de fixată ca bună-Ńră Francezii. Ca să ne convingemū de adevērulū celorū spuse, n'avemū decătū să deschidemū unū dicționarū, seū o carte apărută dincolo de Milcovū, seū de preste Carpați.

Sūntū scriitorī, care nu potū să se lase de forme și cuvinte, care nu sūntū cunoscute decătū în Moldova seū Ardele. Acēsta se esplică dacā considerămū că limba literară nu se învață din gramaticī, ci prin frecuentarea centrelorū de cultură românească, unde se vorbește bine, seū în lipsa acesteia, din autorī buni, seū din oratorī recunoscuți.

Unū singurū lucru remâne însă de precisatū, voimū să dicū dacā noi Româniī avemū în adevērū o limbă literară? La acēstă întrebare rēspunsulū nu pŃte fi decătū afirmativū. De vreme ce avemū o literatură, trebuie să avemū și o limbă literară. Se scie că limba cea mai frumoșă, cea mai

conformă geniului unui popor se vorbește în capitala țării. Capitala fiindu centrul, care întrunește în gradul mai înalt, toate aspirațiunile, toate forțele vitale ale națiunii, e vădită că limba care se vorbește acolo e cea mai bună, ea prezintă pronunțarea cea mai curată și sintaxa cea mai firască. Dacă urmărești un principiu lingvistic nestrămutat, adică: *limba română literară e limba vorbită la București de partea cultă și sănătoasă a populațiunii, fiindu, consacrată prin usulă generală, alii scriitorilor buni.*

De un timp încoco observă cu plăcere că o sémă de scriitori și diariști ardeleni scriu într'o limbă care înfruntă orice critică. Pentru acești domni observațiunile mele sântu superflue. Ele, se adresază însă masei publicului, care ne având un timp nici ocazie de a face cercetări lingvistice, va găsi foloșitoare îndrumările mele.

Noi Români, în sensul politic, putem să avem hotărâni se pôte arăta pe hartă: până aici se întinde Transilvania, colea se sfârșește Basarabia; dar nimeni nu pôte dice: simțiți atâtu și nu mai mult, nici o forță nu ne pôte opri să pronunțăm limba noastră strămoșească cu accentul cel mai dulce și armonios, care face să bată inimile prin sentimentul de unire.

A. Cuvinte cunoscute exclusiv în Transilvania, a căroră întrebuințare este de evitată într'unu opă literară.

Apotecă = farmacie,
 archigimnasiu = liceu
 băiată = fată, fetiță
 batër = încalte, măcar
 beștec = tacâm
 biriş = argat
 bină = scenă
 căruțare = preumblare în trăsură
 cerusă = creionu
 credeu = cređulă
 circa = aproape, pe la
 cloțan = guzgan, șobolan
 casten = dulap
 corhel = ștrengar
 cociș = vizitiu

cucuruz = porumb
 clavir = pian
 căz! = aide de! (căz dór ni
 el nu e mai învêțat)
 cort, cortel = umbrelă (de plôie)
 curșmit = veterinar
 chelner = băiat
 ciurdă = cirédă
 duđuire = alungare
 durđuire = tunare
 fecher = evantaiu
 horn = coș (hornar = coșar)
 ié = da
 îngropăciune = înmormântare
 inaș = fecior

incurs = primit, încasat	rudă (la car) = oște
lieferant = furnizor	recercare = rugare, intervenire
lavor = lighian	a reflecta = a se provoca, a ține
lemnusă = chibrit	comptă
lepedeu = cearșaf	scatulcă = cutie
laolaltă = împreună	speterai = băcănie
mîță = pisică	străjac = mindir
mătrată = saltea	stavă = erghelie
maintenaș = îndată, la moment,	socaciū = bucătar
numai decât	șlep = cîdă, trenă
mestesugar = meseriaș	superbiă = orgoliu
modru = chip	tașcă = gîantă
mulțam = mulțumesc	o țră = nițel, puțin
noa! = ei!	tiier = farfurie
nădragi = pantaloni	țintirimū = cimiter
pită = pâne	vințeler = vier
piră = proces	zalog = amanet
plecăciune = vă (te) salut	zalogia = a pune amanet.
parizol = umbreluță, umbrelă	

Acastă listă de cuvinte (din care am omisă înadinsă cuvinte ca : a puțuli, gheplău etc. întrebuițate numai ici colo) la prima vedere pôte surprinde pe orî-cine.

Mi s'arū putē obiecta, și nu fără temeiu : cum? d-ta ne spuī să ne ferimū de cuvinte ca lepedeu, străjacū și ne recomāndi în loculū lorū cearșafū, mindir, cari sūntū totū atâtū de pęcătoșe fiindū turcesci etc.?

La acēsta obiecțiune voiū rēspunde prin formularea unui principiu, care ne va orienta în astă privință, anume :

Când unū cuvēntū, fiă elū întrebuițatū chiar numai în o parte a țerilorū romānesci, e de o bună origine (latină), pôte și chiar trebuie să fiă preferitū ori-căruī altū cuvēntū. Așa de exemplu scriitorulū transilvanū nu se va sfi a întrebuița cuvinte ca : naie (corabie), faurū (covaciū), lotru (hoț), aiū (usturoiū), deși ele sūntū puținū seū de locū cunoscute în părțile transcarpatine. Altcum e cestiunea în privința cuvintelorū de origine străină. Cuvēntulū *lepedeu*, ca și corēs-pundētorulū seū *cearșaf*, sūntū străine, și prin urmare rele. Am recomandatū însă acestū din urmă, fiindū înțelesū în centrulū romānismulū și întrebuițatū de 5 miliōne Romāni, pe cātă vreme *lepedeu*, nu e cunoscutū de cātū de 3 miliōne

Români. Aceste considerante sîntu, credu, destulü de valabile, ca sä scrimü toüi, cum vorbesce majoritatea naüiunei. Ce ce întrebuintezä provincialisme, fiä moldovenü, fiä bucovinenu etc. face actü de unü spiritü ängustü, ear celü ce arü mergi și mai departe și întrebuintezä cuvinte ca linöolü etc. s'ar izola în pedanteria sa limitatä, cäci Romänii nu l'arü întelege

Totü sub rubrica A. vomü înșira cuvintele latinesci grecesci întroduse în Ardélü prin influența Nemșilorü și Ungurilorü.

Aulic = de curte	prosit! = sä-ï fie de bine
abiturient = elev din anul din urmă	preparandiä = scölä normalä de învëtëtori
aclus = anex	petent, = doritor, petiöionar
asentare = recrutare, a face recensämënt	preterare = a trece cu vedere
absolut = absolvent (absolut e nelimitat, decisiv)	desconsiderare
academist = elev, student la o academie öre-care	pocal = pähar (pocal e un pahä mare, luxuos)
acceptare = primire	pertractare = desbatere
conclus = decisiune, hotärire	presidiu = presidență
doctorand = student aspirant la gradul de doctor	prospiciare = a avea aerul, fi la față
eruare = descoperire, cercetare	referent = raportor
feriü = vacanțe (vacanța e starea unui post neocupat d. e. vacanța portofoliul cultelor)	relut = ?
fundual = fonciar (cärțile fonciere)	referadä = raport
fotogen = petroleü, gaz	sanare = remediare
gubernial = al guvernului; de regență	servus! = te salut, la revedere
normal = primar (normal e regulamentat)	stadiu = stare
normativ = decisiv	sponghe = burete
prelege = face lecție, curs, conferență	solvire = plätire, licuidare, rës-pundere (am respuns 25 franci)
proxim = apropiat, viitor	septiman = elev, scolar din clasa a 7-a
	stipendiu = bursä (stipendist = bursier)
	testimoniu = certificat, atestat
	testificä = certificä, atestä
	testare = a läsa moștenire.

Acéstä listä, care nu are pretenția de a fi complectä, ne aratä cä existä în limbagiulü transilvanü unü numëru öre-care de cuvinte savante, care n'au nici o raüione de a fi. Cäci, la rigöre, ce Romänü scie ce-ï proxim, a pretera etc. cäci nu se pöte pretinde de tötä lumea sä fi învëtëatü latinesce. Ni se va raspunde cä și dincolo de carpați se între-

buintéază latinisme, franțozisme : se ȳice locotenentă, trenă, interdicție. Așa-î, decâtă aceste cuvinte aũ ajunsă populare, totă lumea, din orașe mai alestă, le pricepe, și nici nu s'arũ puté exprima altfelũ, în timpũ ce suscitatele cuvinte se potũ înlocui prin cuvinte populare seũ prin neologisme mai cunoscute.

Nu orĩ ce cuvântũ latinũ pôte fi admisũ în limba română, prin simplulũ motivũ cã sũntemũ de vițã latinã, altmintrelea arũ trebui sã cetimũ unã autorũ cu dicționarulũ în mână. Care sũnt deci cuvintele latine care potũ fi întrebuintate în limba română? Acéstã cestiune am tratat-o mai pe largũ în „Convorbirile literare“ într'unũ studiũ intitulatũ „despre neologismele românesci.“ În acestũ locũ voiũ resuma ideile mele asupra acestui punctũ într'o singurã regulã generalã, adecã : se potũ întrebuinta în limba română numai acele cuvinte de origine savantã, care constituescũ *fondulũ comunũ alũ tuturorũ limbilorũ surori*, neputẽndu-se exprima prin altũ cuvântũ românescũ și anume sub forma mai corẽspunDETore pronunțãrii limbei nãstre.

B. Cuvinte, care în Transilvania se iaũ într'unũ sensũ greșitũ.

- Aflare = (gãsire) se ȳice despre o noutate, observație
 asemenea = (egalũ) e adverb deci nu se ȳice : pãrți asemenea
 alterare = (superare) însemnãzã o schimbare
 bucate (cereale) de regulã e luatũ în sensũ de : mãncãri (de unde : bucãtãrie, bucãtar etc)
 bumb (nasture), bumbul e un ce rotund, un buton
 boltã (prãvãlie, dughenã) = construcție în formã de arc.
 bêtrãn (mai mare) cine-ĩ înnaitat în etate, deci nu se ȳice : frate-meu mai bêtrãn
 bechier (haimana) = holteiu, flãcãu
 beteag (bolnav) = cine are o infirmitate de corp
 cãrpã (batistã, lãgãtore, maramã) = zdrențã
 cruțare (economisare, stringere) = a menagia pe cineva, ceva
 colosal (enorm) se ȳice despre o mãrime, periferie estraordinarã, deci nu e bine a ȳice : elocințã colosalã, dansãzã colosal de bine, precum o fac Nemții și Ungurii, cari de regulã întrebuintãzã reu cuvintele strãine.
 camãtã (procent) = procent excesiv (camãtar = usurier)
 se duce (merge) = se duce singur, merge cu altul ; deci nu vom ȳice : el nu se duce cu ea, ci merge cu ea,
 coperiș (capac) = e învelișul caselor

candidat (licențiat) = candidat la deputație, dar nu de profesor etc.

drastic (strașnic) = se ține numai despre purgative tari.

distincțiune (medalie) = atenție particulară.

filială (sucursală) = e adject. fiică

fecior (fiu) = fecior de casă;

filosof (student în litere, sașu științe) = om șăvant, ce se ocupă cu filosofia

ferbere (gătire) = a încălzi apă etc.

gătire (terminare) = a se îmbrăca; a prepara mănăcări

a grăi cu (a vorbi cu) = a cuvânta, începe o vorbire

haide (mergem) = du-te, carăte

a sudui (a ocări, injura) = a striga după cineva în semu de dispret

se insinuă (se presentă; înșcrie) = se introduce în mod fin

icônă (cadru, tablou) = numai despre cele sfinte

a împunge (a înțepa) = a lovi cu côrne, cu un obiect (se țice însă a se înțepa cu acul)

inferior (sub) ce are o calitate jósă; despre titluri nu se întrebuințéază, bună-óră locot. inferior

a interpela (a face interpelare) = se țice a interpela pe cine-va, verb activ

a împintena (zori) despre persóne nu se țice

lipsă (trebuință) = arată un gol ce trebuie umplut

lele, leliță (tață, soră măi mare) = fată, femeie depravată

lesne (eftin) = ușor, fără greutate

magistrat (primărie) = judecătorul, procurorul la tribunal

maturitate (bacalaureat) = calitatea unui fruct etc. copt

a mânca (a sta la masă); (a dejuna, = prânđi) actul nutririi

morbos (bolnav) = parte morbidă, infectată a corpului

muiere (femeie) = femeie depravată, réutăciósă

năframă (batistă, legătóre) = maramă de pus pe cap

orologiũ (ceasornic) = ceasornic mare pe un edificii

ordinațiune (ordonanță) = consultarea unui medic etc.

pagubă! (pecat!) se țice despre daune (insă nu: pagubă că n'a venit)

păpuçi (ghete) = pantofi comođi de casă

pană când (în timp ce, pe câtă vreme) = arată numai timpul, deci nu se pôte țice: el a lucrat și șcie, pană când tu nu șcii nimic)

pălit (lovit) = ars de sóre.

pic = (nișel) = picătură

pénă (condeiũ) = péna paserilor etc.

protocol (registru, catastif) = se țice despre procesul-verbal al ministrilor etc.

respectivul (persóna din chestie) = adj. referitor

a se recomanda (a saluta) = a se presenta cuiva

realitate (imobil) = lucru existent

restaurațiune (restaurant, birt) = acțiunea restaurării, renovării

reunire (societate) = împreunare
 scôlă normală (scôlă primară) = scôlă specială, pentru învățatori (preparanția în Transilvania)
 sobă (cameră), camin în camere
 a suna (a se pronunța) = a da un sunet
 superior (prim) = despre o calitate, grad, escelent (deci nu se dice locotenent-superior)
 treaz (deștept) = trezit din o beție
 a țipa (a arunca) = strigă subțire
 tare (fôrte) = ce are o tãrie (se dice înse: fôrte bun)
 teolog (seminarist) = doctor în teologie
 veac (timp) = secol.

C. Cuvinte care se deosebesc prin formă.

Acoardă = acordă (asemenea: oră, fostă, comodă, voce, și nu: vóce fóstă etc.)
 atuncia = atunci
 a blăstema = a blestema
 căși = case
 cură = curge
 coți = còde
 se cugetă = cugetă (nu e reflexiv)
 cum să nu = cum nu
 căntălãrie = cancelarie
 cãlindar = calendar
 cari = care (invariabil)
 cărtaș = cartofoar
 canapă = canapea
 cafana = cafenea
 a curăți = a curăța
 dator = dator (asemenea: zadar, latin.)
 direge = drege
 decursul = cursul (asemenea: numesce, cere, nu: denumesce, recere)
 dumneata = domnia-ta
 să dee = să dea (asemenea: să ia; nu: iee)
 două-deci = două-deci
 a durmi = a dormi (dormim, dormiți etc.)
 declarez = declar (asemenea: aprob, onor, repet, resum, transform, nu: repetez etc.)
 directóre = directórá (asemenea: profesórá)
 exponent = expunător (asemenea prevaricator, interpelator, nu: prevaricant etc.)
 furcută = furculiță
 germân = german
 hirén = hrén
 întră = intra (așa: introdúce etc.)
 Ianuariu = Ianuarie, (Februarie, Martie etc.)
 se jocă = jocă (nu e reflexiv)
 jóră = jură (jur, jurí, jurám etc.)
 lucru = lucrez (lucrezi, lucrézá)
 mere = merge
 a mulțami = a mulțumi
 mănca = mănâncă (mănânc, mănânci, mănâcăm etc.)
 nime = nimiení
 nimica = nimic
 nouă = noi (case noi)
 prav = praf
 perină = pernă
 praxă = practică
 reuniune = reunire
 a revidia = a revisui
 rum = rom
 Septemvrie = Septembre (Octombre, Noembre, Decembre)
 sară = sãrã (așa: sãmã, zãmã, tãpã)
 straiță = traistă
 simțemânt = sentiment
 sêmțute = sêminte (sing. sêmîntă)
 soru-mea = sorã-mea
 sã = se (așa: înse, șease)
 și = și

sîn = sin	a telegrafa = a telegrafia
ține = ține (așa: dice, țigan, țigară, subțire, di)	trebi = treburi
tîmp = timp (tîmp înseamnă prost).	vițel = vițel (așa: oțel, oțet, nițel, înțeleg)
trebuesce = trebuie (invariabil)	zăhar = zahăr.

D. Pronunțarea.

Pronunțarea, la rigóre, nu intră în cadrulul unui tratat, ce se ocupă cu limba scrisă, de ôre-ce însă forma exterioară a cuvintelor e în strînsă legătură cu pronunțarea lor, mă vedu silitu a aminti câte ceva, în trecăt, și despre acesta.

Voiu lăsa la o parte cuvintele ca *sîn, latină* etc. pe cari le-amu tractatv vorbindu de formă. Voiu aminti numai pronunțarea acelorv cuvinte, a cărorv scriere e *identică* în Ardelu câtu și în România.

Pronunțarea transilvană se deosebesce în prima linie în pronunțarea lui *e* precedat de altu *e*, de exemplu în: rege, începe, primulv *e* se pronunță ca unu *e* ungurescu seu *e* germanu în *mehr*; câte-odată chiar mai multe *e* consecutive se pronunță în numitulv modu, bună-ôră în cuvêntulu vehemêntu în locu de véhémêntu. În limba românescă nu esistă decătū unu singuru *e* curatū și sonorū, orī ce altă pronunțare e o influență străină.

O altă deosebire esistă în articularea lui *ă* finalu. În părțile transilvane acestu *ă* finalu se articuleză cu o forță mai mare, pe câtă vreme în România se aude mai linu, ca unu echoū, de esemplu în armată, viță etc.

Asemenea *z* finalu trebuie pronunțatū cu mai multă dulcêță. În pronunțarea ardelenă adesea dispore în consóna precedentă, în locu d'a suna prin o scurtă articulare fină, așa de esemplu în invitați, călărăși *z* finalu trebuie distinsu. Venindū acum la consóne vomū observa că *c* și *g* înainte de vocalele *e* și *i* totdeauna trebuie pronunțat *cz* și *gz*, deci vomū dice: gimnasu, circū, concertū, Ciceronū, Cesarū și nu Țițeronū etc. O mare greșelă se face cu pronunțarea lui *s*. Acêstă consónă în limbile romanice când e la începutu, seu când urmêză

dopă altă consónă e totdeauna subțire. Vomă dice deci: supă, sistemă, conversa, Transilvania și nu: zupă, Tranzilvania etc. care e *nemțesce*.

În combinația st, sc, sp, s se aude curată și nu ca ș în tóte cuvintele noi, de exemplu scandală, spese, stată, și nu; șcandală etc.

În generală e de observat că natura limbii românesce cere o pronunțare mai sprintenă, articulare fină și o accentuare tonică marcată, cea-ce contrastă în modă simțitoră cu articularea dură și pronunțarea grebie a buniloră nostri vecini ungari și nemți.

Aurelia Suluțu Cărpeneșeană.

(Va urma)

ÎNTEMEIEREA PSICOLOGICĂ A ACTELORŪ ELEMENTARE ALE GÂNDIRII ÎN MARGINILE LEGILORŪ HERBARTIANE DE ASOCIARE ȘI REPRODUCERE.

(*Monografiă psihologică*).

II.

Din una seú altă parte se va ivi póte obiecțiunea, că procesulă de formare ală unei judecătii considerată ca ună fenomenă de raționare reprice firulă mai de departe decâtă ce e neîncungiurată de lipsă pentru ca să se explice nascerea judecătii, căci ceea-ce a dată existență judecătii căutate este într'ună casă complicațiunea, în ală doilea contopirea ideiloră, cari fenomene psihice suntu de ajunsă pentru a explica formarea judecătii.

În améndouă casurile avemă să facemă o deosebire între judecătii de nou formate și cele avute deja în consciință.

Când e vorba de o apercepție seú o cuprindere, nu potă să cadă în cumpănă judecătii cari suntu rezultatulă unei simple reproduceri, căci de ceea ce-mi aducă numai aminte, nu s'a formată altcum. Astfelă este premisa a dóua în améndouă raționamentele. Judecătii formate de nou, în cari s'a

sevărsită aşadară o faptică sporire în a cuprinde, sîntu numai conclusiunile, cari servescu celoru doue moduri de raţionare alternativu şi ca premisele cele d'antëi. Ele s'au formatu, ce e dreptu, una prin complicaţie, alta prin contopire, dar complicaţia resp. contopirea nu ne dau lămuriri asupra antecedentelor, din cari a pututu să se nască acéstă complicaţie ori contopire îndată ce excludemū raţionarea ca elementu necesaru alu cuprinderii. Dacă ele nu ne dau lămuriri asupra antecedentelor nu ne-au explicatu nimicū din fenomenū. Noi înţelegemū şi stăpănimū unū fenomenū psihicū abia atunci, dacă sîntem în stare să deosebimū şi în casu de lipsă să şi producemū antecedentele, din cari are să se nască fenomenulū ca sequentū.

Din amëndoue casurile examinate resultă, că o explicare a opoziţiei predicatului cătră subiectulū judecăţii nu se pôte da numai pe temeiulū asocierilor de idei, ori numai pe celū alu reproducerilor, cu atătū mai puţinū pe temeiulū unū singurū felū de asociare ori reproducere. Ori-ce formare a unei judecăţi e condiţionată totdeauna prin totalitatea legilorū de acţiune reciprocă şi numai acéstă totalitate e chemată şi e şi în stare să ne dea o explicare multămitore.

Se pôte că unii dintre cetitori să prefără argumentulū metafisicū. Pentru acestia dicemū în sensulū lui Herbart: La ori ce actū de gândire, prin urmare şi la formarea unei judecăţi, sufletulū nu-şi pôte activa calitatea decătū în întregulū fiinţei sale. O explicare însă, care cu deadinsulū nu bagă în samă totalitatea acţiunilorū reciproce, — totalitate, care singură ne pôte lămuri deajunsū asupra condiţiunilorū dela cari atárnă formarea judecăţi, — nu corespunde felului în care sufletulū îşi afirmă calitatea sa. În vërstă mai înaintată judecăţile potū să fiă produse născute mai dinadinsū, adecă mai controlate de observaţia internă, mai cuprindeţore, mai largū întemeiate şi în materie mai exacte; însă în ori care stadiu de evoluţiune psihică, ele nu se potū forma decătū urmândū după acelési legi. Copilulū judecă în margiunile cer-

anului său de experiență cu aceeași necesitate și perfecțiune formală ca și capul cel mai luminat în alii săi. Acțiunea reciprocă între calitatea sufletului și a iritamentului exterior, fiindcă e reciprocă, cauzează cele două procese, stereotipe ale formării judecătilor. Fiă conținutul judecătilor în cursul evoluțiilor conștiinței ori câtu de variabil, judecățile sîntu totdeauna rezultatul aceluiași procese psihice și nu și potu găsi explicarea decătî în totalitatea acestor procese.

O aplicațiune pedagogică va avé pôte în ochii altora mai multă putere convingătoare decătî argumentul psihologiei sîu celu metafisic. Încercăm și aceasta. Ca să se potă nasce o judecată ore-care, e de lipsă, ca în conștiința copilului să se producă o contopire resp. complicație de idei, care să o scotă la ivelă. Dacă însă judecățile anterioare ale copilului, cari conțin elementele necesare pentru formarea contopirii respective complicațiunei, nu sîntu, cunoscute învătătorului, elu nu va puté găsi mijlocele pentru a produce aceste asociări. Dacă există judecățile de lipsă, și în fata problemei se reproducu ele de ele, învătătorul n'a contribuitu cu nimic la formarea noiei judecătî. În casul când premisele nu există în conștiința scolarului, și gînd învătătorului scie numai atăt, că o nouă judecată se formeză prin asociare (contopire resp. complicațiune), fără a cunósce condițiunile psihologice ale asociării, elu nu va fi în stare în casu de lipsă să creze de nou aceste condițiuni. Contopirea ori complicațiunea, prin urmare și judecată din estine, nu se voru puté nasce. Aici găsimu explicația unui fenomen didactic des observat. Întimpinăm la multî învătatori unu sortu neastempérat în a căuta mijloce, cari să asureze copilului priceperea. Zoriulu i urmăz de obicei o renunțare totu atăt de repede la unu mijlocu odată acceptat. O stărnită întreruptă necontemtu prin șovăiri păgubitoare de timp și de puteri chinue învătătorulu, ținendu-lă suspendat între mijlocele nesigare de contopire ori complicație. Iute acestea și aū causa în nesciința lui, că numai acele mijloce sîntu prac-

treabile, cari stau cătră judecata, ce constituie problema, în același raportu, în care stau premisele cătră concludsiune; ori în eastă când aru sci acésta, fiindcă nu și-a datū sēma la timpū despre aceste mijloce, pentru ca acum să pōtă usa de ele prin întrebări formulate cu siguritate. Întimpinămū acestū fenomenū chiar și în opuri psihologice, cari nu arareori recurgū la câte unū exemplu, pentru de a-lū delătura imediatū ca unū mijlocū de explicare nepotrivitū sēu neindestulitorū, a-lū înlocui apoi prin altulū, în sfērșitū pentru a nu isbuti prin nici unulū să resōlve problema. În scopulū unei înfățișari sinoptice însemnāmū aici cele două feluri de a forma judecāțile, alătura cu acțiunile reciproce, ce corespundū unuia sēu altui momentū alū formării:

Felurile de a forma judecāțile.	Acțiunile reciproce între idei.
1. Cerculū e rotundū	Reproducere nemijlocitā și contopire.
Farfuria încă e rotundā	Reproducere mijlocitā.
Cerculū e ca o farfurie.	Complicare.
2. Și cerculū e ca o farfurie.	Reproducere* nemijlocitā și complicare.
Farfuria e rotundā.	Reproducere mijlocitā.
Și cerculū e rotundū.	Contopire.

Concludsiunilorū corespunde câte o asociare de idei (complicare ori contopire), ear premisei a două câte o reproducere (mijlocitā sēu nemijlocitā). Premisa cea d'ântēiū, la a cărei ivire senzațiunea exteriōră intră în curentulū masselorū reproduse, e condiționată totdeauna prin amēndouē felurile de acțiune reciprocă (asociare și reproducere și adecă, odată reproducere nemijlocitā cu contopire, altă dată reproducere mijlocitā cu complicare).

Concludsiunile representă judecāțile de nou formate. Examināndu-le mai deaprobe aflāmū următorele: Concludsiunea cea

d'ânteiū, născută prin complicitate, are de scopū d'ia înavuți sfera elementului rotundū, elevatū de mai înainte în consciința. Prin conclusiunea din urmă, rezultată din o contopire, elementul rotundū, care până aci era întunecatū, se înalță ca unū *conținutū* clarū din o sferă de mai înainte formată. Ânteiulū felii de concludere, are așadară scopulū de a forma sfera, în vreme ce alū doilea tinde a forma conținutulū unei noțiunii. Din ânteiulū raționamentū aflămū mai departe, că *formarea sferei noii* (la farfurie se alătură cerculū) se îndeplinește *prin mijlocirea unū conținutū* (terminulū mediu = rotundū) *deja avutū*; alū doilea raționamentū pune în evidență faptulū psihicū, că *formarea unū conținutū nou* (rotundū) nu se sevêrșește decâtū *prin mijlocirea unei sfere de mai înainte dobândite* (terminulū mediu = farfurie). Unū conținutū avutū jôcă așadară totdeauna rolulū terminulū medii la formarea unei sfere, în vreme ce o sferă deja avută promesce același rolū la formarea conținutulū.

În consecuența rezultatulū, analizei nōstre, vomū stabili faptulū psihologicū, că amēndouē felurile de formare a judecăților sūntū în același timpū și tipurile elementare pentru formarea noțiunilor. Ânteiulū felii este forma de raționare când formămū sfera, alū doilea forma de născare a conținutulū unei noțiunii.

Aceste acte de gândire, psihologicesce întemeiate, născū în consciința băiatulū următorulū raportū noționalū.

Rotundū

Farfurie

Cercū

Să ne ocupămū încă de alte particularități, pe cari le găsimū în cele două acte stereotipe ale gândirii.

În conclusiunea raționamentulū alū doilea, unde după cum vedurămū se relevă o notă dintr'o sferă, deja formată,

acéstă notă (predicatulă rotundă) este terminulă majoră ce dominéază sfera, din care terminulă minoră (subiectulă cercă) face o parte. Terminulă majoră (rotundă) se găsește în premisa a două, ear terminulă minoră (cerculă) în premisa întâia. Amintimă acéstă particularitate a raționării involuntare primitive, constatată de mai mulți psihologi. Cu abateré dela forma raționamenteloră obicinuite în Logice, ea cuprinde în premisa întâia totdeauna *proposiția minoră* și în a două pe cea *majoră*.

În conclusiunea raționamentului întâiă nu e vorba de a formă ună conținută, care să stăpânéască o sferă dată, ci de înavuțirea sferei până aci cunoscute (farfuria) cu ună nouă individă coordinată (cerculă). Écă pentru ce aici nu este admisibilă deosebirea unui termină majoră oră minoră. În loculă acestora vomă avé să constatămă în cel doi termină coordinați ună termină anterioră séu prioră și altulă posterioră. Terminulă prioră (farfuria = predicatulă) se găsește și aici în a două premisă, ear celă posterioră (cerculă = subiectă) în întâia. Premisele le numimă din cauza acésta, cea d'înteiă *proposiție posterioară*, a două *proposiție anterioră*. Și la acestă felă de raționare aflămă așadară aceeași particularitate în ce privește succesiunea premiseloră.

Amă aflată două forme de raționare, psihologicesce întemeiate. Ele ne dau mijlócele pentru a deosebi cele două feluri de nascere a oră-cărei judecăți oră noțiunii :

Formarea sferei.

Cerculă e rotundă.	Proposiție posterioară.
Farfuria încă e rotundă.	Proposiție anterioră.
Cerculă e ca o farfurie.	Judecata complicătoare.

Formarea conținutului.

Și cerculă e ca o farfurie.	Proposiție minoră.
Farfuria e rotundă.	Proposiție majoră.
Și cerculă e rotundă.	Judecată contopitoare.

Dacă asemănăm acum formarea sferelor cu a conținutului pentru a ne da seamă de modul în care se condiționează una pe alta, aflăm următorul raport:

Procesul de formare al sferelor în esența lui consistă în a fixa în conștiință complexiuni omogene (farfuria și cercul), prin o complicare născută cu ajutorul elementului egal (rotund), care se cuprinde în ele și care vine a se contopi. Formarea sferelor este o mișcare a gândirii în direcție dela senzațiunea nouă (cercul) către o complexiune omogenă, reprodusă (farfuria), așadară din afară în lăuntru. Ea e în același timp și o mișcare dela o formațiune psihică mai târzie la alta mai timpurie. Prin acesta se explică cuprinderea simultană (complicarea) complexiunilor omogene, conform cu legea psihologică despre reproducerea inversă a șirurilor de idei.

Esența procesului, când formăm conținutul, este, că un element egal (rotund), elevat mai întâiu din complexiunea reprodusă (farfuria), apoi contopit cu cel din senzațiunea omogenă (cerc), complicată cu ea, se înalță la un grad mai înalt de claritate prin mijlocirea complexiunii reproduse (farfuria). Procesul este o mișcare a gândirii dela un element anterior la unul egal următor, prin ce se explică cuprinderea mai clară a acestuia. El este în același timp și o mișcare din lăuntru în afară.

Stefan Velovanu.

ESPANSIUNEA AERULUI ATMOSFERIC *

E știut că toate corpurile din natură pot fi supuse la orice schimbări. Spre exemplu o petricică, lăsată din mână, pică oblu spre pământ; aruncată oblu în sus, se înalță până la un loc, apoi se întorce și erăși pică oblu jos; aruncată costis, merge prin spațiu în linie curbată, dar la urmă totu pică la pământ.

*) Studiul, citit în conferința literară, ținută în 8 Martie a. c. în seminarul din Arad.

mântu. Schimbările, ce au avut loc aici, se referesc numai la strămutarea locului. Dar decă tăiam un lemn cu securea, atunci lemnul și-a schimbat forma. Punându însă lemnul pe foc, el și-a schimbat acum și forma și compozițiunea internă. Său decă dela o cantitate de apă detragem ori adaugem căldura, atunci apa ni se prezintă în forme diferite. Ear decă în apă conducem un curent electric, atunci ni se prezintă în locul apei două corpuri nouă, cu totul diferite de apă.

Aceste și d'aldestea schimbări pot obveni în corpuri. După ca însă nici un efect nu pôte esista fără cauză, ear între cauză și efect există un raport anumit, de aceea, ca mai ușor să cuprindem tainele naturei, ne-am îndatatinat a numi efectele *fenomene*, ear cauzele *puteri* său *forțe*.

Premițându aceste, să ne oprim acum la forța ce se numește *expansiunea aerului* atmosferic, și să cercetăm efectele interesante ce provin din ea.

Să ne întipuiim, că prindem cu mâinile un corp lungureț — un baston — de amândouă capetele, și tragem în direcțiuni contrare. Așa este, că nu putem desface de olaltă particulele, din cari e compus corpul, scurtu *moleculele*? Dar totu atât de adevărat este, că nici nu putem apropia de olaltă moleculele bastonului, decă vom împinge dela capete în direcțiuni opuse. Cu tôte că avem aici în lucrare puterea mânilor, totuși efectul nu se vede; prin urmare trebuie să admitem, că în casul întâi moleculele nu s'au depărtat de olaltă din cauză că într'însele există o putere ascunsă, carea lucră în contra puterii, mânilor noastre. Totu asemenea suntem constrinși să admitem și în casul al doilea, că a lucrat o putere ascunsă din baston în contra puterii mânilor noastre. Adevărul acestor premise nu este hipotesă, pentru că decă n'ar esista în moleculele bastonului acele puteri ascunse, atunci în casul întâi mai susu amintit am putea depărta de olaltă moleculele, ear în al doilea le am putea apropia de olaltă. Și fiindcă acele puteri se află în moleculele corpului, de aceea le și numim *puteri moleculare*, anume pe cea d'întâi *atracțiune*, ear pe acăsta *repulsiune moleculară*.

Constatându așa dară esistența puterilor moleculare, înțelegem ușor, că acele puteri nu sânt într'o formă de mari în moleculele tuturor corpurilor. Realitatea ne face să înțelegem, că sânt corpuri, la cari *atracțiunea* este mai mare decât *repulsiunea*; sânt altele în cari acele puteri se deosebesc foarte puțin de olaltă; și erași altele în cari *atracțiunea* e mai mică decât *repulsiunea*. De aici apoi și împărțim corpurile din natură în trei clase, anume în *solide*, *fluide* și *aerose* ori *gazose*.

Aerul atmosferic, acestu măgazin de nutriment al tuturor făpturilor lui Dzeu de pe pământ, încă este unul dintre acele corpuri, la cari *atracțiunea* moleculară este mai mică decât

repulsiunea. Să ne întipuiim, că avem într'un vas o cantitate de aer. Moleculele acestui aer se vor depărta tot mai mult de olaltă și fiă-care va ajunge până la un loc din părății vasului. Asupra locului același molecula cutare va produce deci un apăsământ se u presiune. Dar fiă-care moleculă va face așiderea cu locul pe care va ajunge. Ear de ne vom cugeta acum într'una presiunile tuturor moleculelor, atunci ajungem la o presiune generală, se u la o putere ce o numim *expansiunea aerului atmosferic*. Se u decă pentru cineva s'ar pără prea obositoare acestă cale de a ajunge la cunoștința puterii expansive a aerului atmosferic, atunci să luăm argumentul direct, de care s'a folosit *Torricelli*, vrednicul discipul al marelui *Galilei*. Să presupunem un cilindru de sticlă, lung de 1 m. și larg de 4 mm., la un capăt deschis, ear la celălalt închis hermetic. Într'ensul să se afle numai aer atmosferic. Noi putem delătura aerul prin aceea, că tornăm în tub spre esemplu mercur, de ore-ce două corpuri nu pot ocupa de odată același loc în spațiu. Punând un deget pe capătul cel destupat al tubului, să întorcem vasul cu gura în jos. Să inducem acum capătul tubului, ce l'am astupat cu degetul, în mercurul din un al doilea vas și apoi să luăm degetul de acolo, făcând să stea în comunicație mercurul din tub cu cel din vasul de jos. Conform legilor de cădere și ale celor hidrostatice, mercurul ar trebui să curgă afară din tub; dar acestă nu se întâmplă: mercurul cade numai până la un loc anumit și rămâne stând de susupra nivoului celui de jos la înălțime de 760 mm. Înaintea noastră avem dară un fenomen; care este însă cauza?

Să o căutăm! Părății tubului nu opresc mercurul; gura tubului e deschisă, ear mercurul din vasul de jos nu pôte opri pre cel din tub să curgă afară, alt corp nu stă în atingere cu mercurul, ci numai aerul atmosferic; așa dară numai el pôte împedea mercurul de a eși din tub. Și într' adevăr, acest aer apasă asupra mercurului din vasul de jos, ear acest apăsământ se continuă până la mercurul din gura tubului, deci nu lasă să curgă mercurul afară. Acest apăsământ al aerului este, ce numim mai sus *expansiunea aerului atmosferic*. Decă ar mai dubita cineva în *expansiunea aerului*, să se delătura aerul din pregiurul mercurului și atunci se va vedea, că mercurul din tub cade cu atât mai jos, cu cât vom delătura se u vom rări mai tare aerul.

Când asemănă omul cugetător timpul present cu trecutul cel de tristă aducere aminte, nu se pôte mira de ajuns de paciența, ce a avut-o genul omenesc față de instituțiile obscurantismului. Ca și un aer de după furtună, așa recoresce spiritul nostru câte un moment lucid ce întimpinăm prin vécule cel întunecos. Ce bine cade a petrece în evul mediu pe la nobila familie de *Medicis* și a vedea cum ține în mână cu entuziasm făclia, din care isvorea spiritul cel de viță dătător, carele în-

cetulă cu încetul a ocupat mai jumătate orizontul nemului omnesc! *Florența* a fost și a rămas un nume, de care istoria civilizației vorbește cu reverință. Avându exemple vii înaintea lor, locuitorii se întreceau întru a progresa. Aceste năsuințe nobile se vedă strălucind mai ales pe timpul marelui *Galilei*. Chiar și constructorii *pumpelor* de apă încă emulau întru perfecționarea produselor lor. Dar când aflară că zadarnice rămân toate încercările lor de a face să se urce apa în vacuu (spațiul gol) mai sus ca la 32 urme, atunci remaseră uimiți și nu sciură să afle cauza fenomenului. Omenii cei nedepriși a căuta în fața adevărului, se mulțumiră a explica măestrilor, că apa nu se urcă mai sus în tub, din cauză că natura posedă așa numitul *horror vacui*; dar când acei măestri aduseră la cunoștința lui *Galilei* întâmplarea lor cu *pumpele*, atunci fericitul preotă presupuse și îndată află, că nu *horror vacui*, ci pondul aerului atmosferic este cauza, de apa nu se înalță în tuburile pompelor mai sus ca la 32 urme. De aici apoi ajunse *Torricelli* la experimentul său de mai sus.

Considerându că mercuriul este pe de 13.596 ori mai des decât apa și luându deci în locul tubului de mai înainte unul de 13,596 m. putem repeta experimentul lui *Torricelli*, dar cu apă. Vom vedea și aici că nici apa nu va cădea în tub până la nivelul celui din vasul de jos, ci va rămâne stând la înălțime de 10.33 m. Așa dară de aici putem constata, că aerul atmosferic apasă câtă o columnă mercurială înaltă de 760 mm. se câtă una de apă înaltă de 10.33 m. După-ce însă apăsământul unei colonne de apă înaltă de 10.33 m. face pre un cm. □ chiar 1.033 chgr. pentru împregiurări normale afirmăm și, constatăm, că aerul atmosferic apasă pe fiecare cm. □ cu o putere de 1.033 chgr. Acestă apăsământ se acestă putere expansivă atâră dela două împrejurări principale, anume dela *desimea* și dela *căldura* aerului. Cu câtă e mai mare desimea și căldura, cu atâtă e mai mare și expansiunea aerului. Fiind puterea expansivă mai intensivă ca de comună, atunci și mercuriul va sta în tubul torricellian mai sus ca la 760 mm. și din contră. Punendu așa dară tubul torricellian într'un stelagi atârnat vertical pe un părete, avem înaintea noastră un aparat, ce se numește *barometru* se profetă de timp, de ore-ce de pe înălțimea mercurială putem anuncia baram cu 24 ore înainte schimbările, ce au să obvină în aerul atmosferic. Îndată-ce a fostă cunoscută puterea expansivă a aerului atmosferic, multă omenă cugetători s'au pus pe lucru și au obținut succese mari, binemeritându astfel de sôrtea omenime. Între acei bărbați distinși enumerăm cu totă reverința pe demnul *Otto de Guericke*, judele din Magdeburg, carele a inventat la anul 1650 aparatul memorabil, ce-l cunoșcem sub numele de *pompă de aer*, un aparat de multă preț, carele de atunci până adă s'a perfecționat de minune. Astăzi avem *pumpe* de aer cu ventilă și cu cocoș, atât pentru rărirea, câtă și pentru condensarea aerului. Cu *pumpele* acelea ne putem înfăoșa expansiunea câtă de intuitiv și sântem în stare să înțelegem în multe privințe

importanța aerului atmosferic asupra făpturilor, pe cari creator ulă a aflată de bine a le destina de cetățeni ai pământului.

Adaugemă aici unele casuri speciale, referitoare la lucrarea *expansiunei aerului atmosferic*.

E știută, că fericirea nu locuesce totdeuna în palaturi, ci adeseori o aflăm și prin colibile țărănesci. Dăcă nouă nu ne staă la dispozițiune mijloce materială, ca mai înainte amiotitulă jude din Magdeburg, apoi de aici nu urmăză, că noi nu putemă vorbi cu natura directă. Natura nu e mamă vitregă; ea este grațiosă față de toți căți o află dămnă de a conversa cu ea; decă și nouă ne deschide porțile pomposului seă palatū, și ne permite să o admirămă.

Să ne înfățișămă nesce semigloburi, după construcțiunea lui *Ottone*, cari între părății loră să închidă unū dm. cubicū de aerū, și o *pumpă*, carea răresce aerulū pe de 8 ori. Considerândă acum că *suprafața* unū dm. cub. este de 600 cm. $\square$ și că aerulū apasă pe *fiăcare* cm. $\square$ cu putere de 1.033 chgr. atunci dăcă amă putē delătura totă aerulū din lăuntrulū semigloburilor — aerulū celū de afară ară apăsa pe suprafața semigloburilor cu o putere chiar de 619.8 chgr. și apoi spre a le depărta de olaltă s'arū recere o putere totū atâtū de mare.

Cu acestū aparatū simplū putemă arăta și alte efecte de ale *expansiunei*, respective de ale aerului atmosferic, și anume:

Porositatea corpurilor (plăea mercurială, scôtorea de aeră din apă); spargerea sticlei (pergamentului) și a beșicei; uciderea animalelor prin detragerea aerului și vioiciunea loră prin admiterea aceluia; totū așa stingerea luminărei și aprinderea ei; ferberea apeī la 30—40° C.; căderea liberă; propagarea sunetului și altele.

Nu vomă continua aci espunerea celorlalte casuri speciale, ce se baséză pe *expansiunea* aerului atmosferic, nici a diferiteloră mașine referitoare la acea *expansiune*, mașine din cari omulū scôte multe folose practice. Nu vomă examina nici *expansiunea* celorlalte corpuri gazose, din cari earăși rezultă o mulțime de arme, ce omulū le aplică pentru învingerea pedecilorū, pe cari le întimpină pe calea cea peđișă a perfecțiunei. Pe temeiulū celorū espuse ajunge, credemă, a constata, că *expansiunea* aerului este pentru noi unū darū neprețuibilū alū naturei și că trebuie să ne stătimū fericiți veđendū cum natura vorbesce cu noi, dăcă voimă să o ascultămă.

Teodorū Ceontea.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 75/1890.

Procesul verbal

al comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 23 Aprilie n. 1890.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. Il. Pușcariu, vice-preș., I. V. Russu, Nican. Frateșu, E. Măcelariu, Ioan Popescu, Parteniu Cosma, N. Toganu, bibliotecar.

Secretar: Dr. I. Crișianu.

Nr. 29. Directorul institutului de credit și economii „Albina”, dl. P. Cosma, membru al comitetului, prin hârtia dto 29 Martie a. c. Nr. 6597 încunoscinteză comitetului, că adunarea generală a acționarilor numitului institut, ținută în 28 Martie a. c., ca și în anul trecut și totu sub acelea condițiuni, a votat din cuota menită pentru scopuri culturale și de binefaceri:

1. Școlii civile de fete a Asociațiunii, pentru acoperirea trebuințelor curente 500 fl.,

2. Asociațiunii transilvane spre crearea respective susținerea à 10 stipendii de câte 50 fl. pentru elevele internatului împreună cu școala civilă de fete 500 fl. Suma de 500 fl. votată școlii s'a transpus în contul curent al școlii, ear cea votată Asociațiunii s'a transpus în contul curent al Asociațiunii. Despre dotațiunea școlii s'a fostu avisat și direcțiunea școlară. (Ex. Nr. 56/1890).

— Subvențiunile considerabili generose și patriotice votate de către adunarea generală a „Albinei” se ia cu mulțămire spre știință cu adausul, că cassarul Asociațiunii să fiu îndrumat a face introducerile de lipsă în cărțile Asociațiunii, ca astfel acestea să consune cu contul curent dela institutul „Albina”.

Pentru conferirea stipendiilor create respective susținute de institutul „Albina” încă și pe anul școlastic ce va urma, se va escrie concursu la timpul se.

Nr. 30. D-lu avocat B. P. Harșanu, prin hârtia dto 30 Martie a. c., răspundend la însărcinarea primită cu datul 25 Februarie a. c. Nr. 37, de a arăta stadiul în care se află cauzele de proces ale Asociațiunii, raporteză, că în ceea-ce privesce lăsământul după fericitul Avramu Iancu, pentru rectificarea cărții funduare, e pusă pertractarea pe 13, Iunie a. c. ear în cauza referitoare la rațiociniul avocatului Mateiu Nicola pertractarea e fixată pe 16 Aprilie a. c.; în cauza referitoare la donațiunea de 300 fl. a lui G. Vișa, pretenșiunea Asociațiunii la distribuirea prețului de vândare nu s'a putut efectui din motiv, că în sensul §-lui 201 art. de lege 60 din 1881 urmata plătire este a se nota pe obligațiunea originală; obli-

gațiunea, care servește de basă la pretensiune s'a predat la fostul avocat Kováts din Beiușu, care a fost substituit pe adv. Elekes, ambii acum reșoși; d-lu Harșanú arată mai departe, că a făcut pașii de lipsă pentru amortisirea obligațiunii și că pretensiunea s'a luat în deposit judecătorescu și se află depusă la perceptoratul din Beiușu (Ex. Nr. 57/1890).

— Spre știință.

Nr. 31. Direcțiunea despărțământului XVII (Reghinu) alu Asociațiunii prin hârtia dto 15 Martie a. c. subșterne spre reșisiune protocolul subcomitetului dela 15 Martie a. c.

Din acestu protocolu, în care se cuprind vederile subcomitetului asupra proiectului pentru o nouă arondare a despărțământelor Asociațiunii și se reclamă suma de 284 fl., administrată de acestu comitetu sub numele despărțământului XVII, se vede, că subcomitetul a decis în unanimitate, ca acestu comitetu să fiá rugatú a dispune, ca adunarea generală proximă a Asociațiunii să 'și țină ședințele în Reghinulú sásescú. (Ex. Nr. 58/1890).

Luândú comitetulú cu plăcere actú de invitarea, ce i se face Asociațiunii, decide, ca adunarea generală a Asociațiunii transilvane să se țină în acestu an în Reghinulú sásescú, remánendú ca, luándú în considerațiune mai alesú împregiurările locale și ale regiunii respective, terminulú aceleia să se fixeze mai deaprópe în conșelegere cu subcomitetulú respectivú și cu pt. inteligența română din Reghinú și giurú.

Asupra celorlalte concluse din protocolulú substernutú își rezervă comitetulú a reveni în cea mai deaprópe a sa ședință.

Nr. 32. Ioanú Rațiu, studentú de clasa VII gimnasială în Clujú și stipendistú alú Asociațiunii 'și legitiméază sporiulú făcutu în studiú în decursulú celorú 2 trimestre ale anului școlasticú curentú (Ex. Nr. 60/1890).

— Spre știință.

Nr. 33. Direcțiunea școlei civile de fete prin hârtia dto 30 Martie a. c. Nr. 47 subșterne spre reșisuire procesulú verbalú alú conferinței corpului didacticú dela 19 Martie a. c.

În protocolulú subșternutú se constată între altele:

a) că inspectorulú reg. de școle, d-lú consilierú reg. E. de Trauschenfels a vizitatú în 14 Martie a. c. cu deaménutulú internatulú ear' în 17 Martie școla, asistándú la prelegeri în clasa IV în óra de Geografiá și Istoriá, și 'și-a esprimatú deplina sa mulțámire atátú cu privire la internatú câtú și cu privire la mersulú învêțáméntului.

b) că progresulú în învêțáméntú și starea morală e normală, și că greutățile intimpinate de elevele venite mai târziu séu dela institute streine au dispárutú în partea cea mai mare, și că în fine progresulú preste totú e îmbucurátorú. (Ex. Nr. 63/1890).

— Cuprinsulú protocolului conferinței corpului didacticú dela 19 Martie a. c. servește spre știință plăcută.

Nr. 34. D-lă avocată B. P. Harșană prin hârtia dto 5 Aprilie a. c. încunoscintăză comitetulă, că în urma cercetărilor făcute la cărțile funduare în Abrudă, a aflată, că tătă averea rămasă după preotulă Ioană Iancu din Vidra, care e testată, cu dreptă de proprietate, Asociațiunii transilvane în scopulă creării unei fundațiunii, fiindă vėduva preotėsă, acum măritată după d-lă P. Ioanette, numai usufructuara aceleia pe viață, este înscrisă în protocolulă cărții funduare a comunei Vidra super., Nr. 9, pe numita vėduvă preotėsă cu dreptă de proprietate, și e de părere, ca să se facă pașii de lipsă pentru rectificarea cărții funduare (Ex. Nr. 67/1890).

— Spre șciintă cu aceea, că încă înainte de a fi întrată hârtia d-lui adv. Harșană, dar în urma informațiunilor verbale primite dela dēnsulă, s'au luată pe cale presidială măsurile de lipsă pentru a se erua starea lucrului și eventuală pentru a se rectifica cartea funduară provocată de d-lă avocată Harșană.

Nr. 35. Comisiunea esmisă prin decisulă comitetului dto 15 Februarie 1889, cu însărcinarea de a cerceta, dacă tôte reparaturile, pe cară d-lă I. Petrașcu capitană ces. și reg. în pensiune le a introdusă în cuartirulă ce l'a închiriată în casele Asociațiunii și pentru cară, pe basa conturilor subșternute, cere despăgubire în suma de 31 fl., au fostă indispensabile și tôte de natură, ca să cadă în sarcina Asociațiunii, raportăză, că o parte din numitele reparatură în suma de 21 fl. sântă de natură de a fi despăgubite, și propune, car comitetulă decide (Ex. Nr. 31/1889). și 53/1890).

— D-lă I. Petrașcu, capitană ces. și reg. în pensiune, să fiă despăgubită pentru reparaturile, ce le-a introdusă în cuartirulă ce l'a închiriată în casele Asociațiunii cu suma de 21 fl., care sumă se asemnăză la cassa Asociațiunei spre plătire la mână numitului domnă capitană.

Nr. 36. Au întrată la comitetă taxe de membrii dela: Dr. Nicolaă Maieră în Seliște 100 fl., taxa de membru pe viață, Teodoră Popă în Baia de Crișă 5 fl. pro 1889, Ioană Russu în Bradă 5 fl. pro 1889, Dr. Teodoră Mihalyi din Dejă 5 fl. pro 1889, Constantină Costină în Bradă 5 fl. pro 1888, Micu Simionă în Alba-Iulia 5 fl. pro 1890.

— Spre șciintă.

Sibiū, d. u. s.

George Barițiu m. p.
președinte.

Dr. Ioană Crișiană m. p.
secretară II.

Verificarea acestui procesă verbală se încrede d-loră: E. Măcellariū, I. V. Russu, Nicanoră Frateșă.

S'a cetită și verificată, Sibiū în 29 Aprilie 1890.

Ioană V. Russu m. p. Nicanoră Frateșă m. p. E. Măcellariū m. p.